

NAMIK KEMÂL'İN BİLİNMEYEN BİR MEKTUBU

Dr. MUHİBBE DARGA — Dr. ALİ ALPARSLAN

Babam Dr. Ahmed Sait Darga'nın 1963 yılında ölümünden sonra ailemize intikal eden evrak düzenlenirken, büyük babam Mabeyinci Mehmed Emin Bey'e¹ yazılmış olan mektuplar arasında "Kardeşin Kemâl" imzasını taşıyan 9 Zilhicce 1298 tarihli bir mektup ilgimizi çekti. Mektubun içinde geçen konulardan ve imzasından yazanın, büyük babamın gençlik yıllarında tanıdığı ve dostluk kurduğu büyük vatan şairi ve tiyatro yazarı Namık Kemâl olduğu anlaşılmaktadır².

Büyük babam Mehmed Emin Bey 1855 yılında Dağıstan'da Şeki şehrinde doğmuş ve 1925 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. Marsilya'da yedi yaşında, Katolik lisesinde başladığı tahsilini yirmi yaşında bitirdikten sonra memleketine dönmüştür. O zamanlar Dağıstan'da oturan ailemiz iş icabı İstanbul ile daimî irtibattaydı. Yaradılış itibariyle şair ve edip olan Mehmed Emin Bey, hayatı boyunca edebiyat ve sosyal bilimlere büyük sevgisi olan bir zattı³. Mehmed Emin Bey, yirmi yaşlarında İstanbul'da ruhî bir sarsıntı geçirmiş ve tedavi eden doktorun tavsiyesi üzerine uzun bir seyahate çıkmıştır. Seyahat için seçtiği yerler Orta Asya ve oradaki Türklerle meskûn şehirler olmuştur.

Bu gezi süresince Mehmed Emin Bey anılarını ve gördüklerini kaleme almış ve bu seyahat notları bir seyahatname olarak zamanının aydın yazarı ve aynı zamanda kendisinin hâmisî ve yakın dostu olan Ahmed Mithat Efendi'nin çıkardığı "Tercüman-ı Hakikat" gazetesinde neşredilmiştir⁴. Aynı eser İngiltere'de neşredilen "Times" gazetesinde de basılmıştır.

¹ Krş. Tahsin Paşa, Abdülhamid ve Yıldız Hâtıraları, İstanbul, 1931, s. 296.

² Bk. burada neşredilen mektub s. 359, 360, mektupta iki tarih vardır.

³ Seyyah Mehmed Emin, İstanbul'dan Asya-yı Vustâya Seyahat, İstanbul, 1295; M. Emin, Musavver tarif-i ümem, Dersaadet (İstanbul), Matbaa-i Osmaniye 1308; —, Musavver tarif-i hayvanat, Dersaadet (İstanbul), Matbaa-i Osmaniye 1310; —, Mélange de poésies turques et persanes, Constantinople (İstanbul) 1912: Jules Verne'den tercümeleler:

Beş haftalık balon ile seyahat, Dersaadet (İstanbul) 1305; Merkez-i arzdeki seyahat, Dersaadet (İstanbul) 1306.

⁴ Seyyah Mehmet Emin, İstanbul'dan Asya-yı Vustâya Seyahat, İstanbul 1295.

Büyük babam Mehmed Emin Bey ile şair ve yazar Namık Kemâl'in tanışıp dostluk kurmalarının Asya gezisi dönüşü, 1876 yıllarına tesadüf ettiğini tahmin ediyoruz.

"Tercüman-ı Hakikat" gazetesinde yayınlanan "Seyahatname" yeni tahta çıkan Sultan II. Abdülhamid'in ilgisini çekerek, yazar, Ahmed Mithat Efendi vasıtasıyla saraya davet olunmuştur. Bu ziyaret esnasında Sultan, kendisine saray kitaplığının kütüphaneciliğini teklif etmiştir. Mehmed Emin Bey bu vazifeyi kabul ederek kütüphanede altı ay çalışmış ve sonra mabeyinci tayin olunmuş ve bu görevde Sultan II. Abdülhamid'in tahttan indirilişine (1908) kadar kalmıştır.

Büyük babam Mehmed Emin Bey'e mabeyinciliği boyunca daha ziyade hariciye ve kültür alanında vazife verilmiştir. Kendisi Bâbâlıdaki gazeteci ve yazarlar ile ilişkilerini devam ettirmiş ve bu arada Şair Namık Kemâl ile de dostluğu gelişmiş olmalıdır.

Okuyuculara burada sunduğumuz mektubun içindekilerden anlaşıldığı gibi Namık Kemâl, Sultana yapılan haksız bir ithamın kurbanı olmuş ve dostu mabeyinci Mehmed Emin Bey'e bu mektubu yazarak ona samimî bir şekilde hitap ile vaziyeti izah etmiştir. O, bu mektubunda, zamanın ricalinden alaylı bir ifade ile bahsetmiş, onları yermiş ve arkadaşının tavassutunu istemiştir. Mektupta en ilgi çekici taraflardan biri Namık Kemâl'in tiyatro konusuna değinmesi ve bu vesile ile piyesi, "Celâl" den bahsetmesidir⁵. Bu suretle sadece "Kardeşin Kemâl" imzasını taşıyan mektubun, şair ve yazar Namık Kemâl tarafından yazıldığına şüphe yoktur.

Bu mektubu ailece ilgi çekici bulduk. Bilhassa tarihçi ve türkologlar için değerli ve aydınlatıcı bir belge olduğuna inanarak ve Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü Profesörlerinden Sayın Prof. Dr. Sadettin Buluç'un teşviki ile yayınlamağa karar verdik. İhtisas sahamıza girmediği için mektubun ilmî değerlendirilmesini arkadaşım kıymetli türkolog Doç. Dr. Ali Alparslan'a bırakmağı zevkli bir vazife biliyorum. Burada kendisine zahmetlerinden dolayı candan teşekkürlerimi sunarım.

Namık Kemâl'in mektupları, devrinin birçok meselelerini aydınlatması bakımından büyük bir önem taşır. O devre ait mektuplar,

⁵ Bk. Mektup, s. 362.

bazı meselelerin gazetelerde yazılamaması ve intişar imkânı bulamaması sebebiyle şahıslar arasında fikir teatisi karakterini taşımaktadır. Nitekim Namık Kemâl'in mektupları da bize onun içtîmâî, fikrî faaliyetleri hakkında bilgi vermekte ve mücadele sahasının genişliğini göstermektedir. Bu mektupların, bilhassa tarihî ve edebî tetkikler için kıymetli birer vesika olduğu şüphesizdir: N. Kemâl'in mektuplarının çoğu Zeynelâbidin Reşid ve Ebuzziya Tevfik tarafından neşredilmiştir⁶. Sonradan bazı mektupları da İsmail H. Uzunçarşılı tarafından Belleten'de yayınlandı⁷. Kemâl'in mektuplarının mühim bir kısmının kaybolmuş olduğunda şüphe yoktur. Abdülhak Hâmid'in ve Nâzım Paşa'nın hatıralarında, İbnül Emin'in "Son Asır Türk Şairleri" indeki N. Kemâl maddesinde, Mithad Cemâl'in "N. Kemâl Hakkında Ufak Notlar" adlı seri makalesinde parçalar halinde neşredilenlerin haricinde, Reji komiseri Nuri Bey'de ve Sakız mutasarrıflığında tahrirat kâtibi Hüseyin Hilmi Bey⁸ ve daha birçok kimselerdeki mektupların ne olduğu bilinmemektedir⁹.

Namık Kemâl, bu altı sahifelik mektubunu, Midilli'de tiyatro kurmak ve memur maaşlarından yüzde on veya beş nisbetindeki kesintiyi bu mevhum tiyatronun ikmâline harcamak ve kendi eserlerini oynamak hususunda, hakkında uydurulan rivayet ve isnatlara karşı kaleme almıştır. Hattâ rivayete göre bir defasında bu tiyatrodâ devrilmiştir.¹⁰

Mektupta bu şayanın kimden ve nasıl öğrenildiği hususunda bir bilgi olmayıp Mehmed Emin Bey'e hitaben Padişah II. Abdülhamid'in bu rivayetleri mahallinde tahkik ettirebileceği¹¹ ve böylelikle hakikatin meydana çıkacağı bildirilmektedir.

Namık Kemâl, bu küçük girişten sonra bu tiyatro meselesiyle alâkalı diğer meselelere temas ile bu tiyatro işinin yanlışlığını izaha

⁶ Şerif Hulûsî, N. Kemâl'in eserleri (Bk. N. Kemâl hakkında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı neşriyatı No. 2. İst. 1942, s. 308).

⁷ İ. H. Uzunçarşılı, N. Kemâl'in Abdülhamid'e takdim ettiği arizalarla Ebuzziya Tevfik Bey'e yolladığı bazı mektuplar, Belleten, 1947, c. XI. Sayı. 42, s. 237-297.

⁸ 1908 Meşrutiyetinde Sadrazam olan Hüseyin Hilmi Paşa.

⁹ Şerif Hulûsî'nin yukarıda adı geçen makalesi, s. 309. Namık Kemâl'in mektupları hakkında krş. F. A. Tansel, Namık Kemâl'in hususî mektupları, Ankara 1967 (T. T. K. Yayınları II-Seri No. 22). Bu eser 1865-1876 yıllarının mektuplarını kapsamaktadır.

¹⁰ Mektup, s. 359.

¹¹ Mektup, s. 360.

çalışıyor. İfadesinden öğrendiğimize göre, mektubun yazılmasından bir yıl evvel Güllü Agop tiyatrosundan bir grub Selânik ve Çanakkale'de bir müddet temsillerde bulunduktan sonra Midilli'ye gelmiş ve orada yirmi, yirmibeş kadar eser oynamış. Bunlar arasında kendisinin Magosa'da zindanda iken yazdığı ve yine Magosa'da zindanda iken, İstanbul'da basıldığını ve oynandığını işittiği "Zavallı Çocuk" ile "Âkif Bey" piyesleri de vardı¹².

Güllü Agop grubu, tiyatrolarını kendileri tutmuş ve tanzim etmişlerdi. Namık Kemâl de piyeslerinin oynandığı gecelerin ekserisinde hazır bulunmuştu. Kendisine on abone tahmil edilmiş ve memurların çoğu onun verdiği biletler sayesinde tiyatroya gitmişlerdi¹³.

Yine Namık Kemâl, bu yukarda zikredilen rivayet münasebetiyle önceleri Cezair-i Bahr-i Sefid valisi olan zamanın hariciye nazırı Said Paşa'ya¹⁴ temas ile onun kendisi hakkındaki tertiplerini anlatmaktadır. Güya Namık Kemâl, Rusya'yı tahkir eden bir tiyatro yazmış ve oynamış ve Midilli Rus konsolos vekili, bu hususu İzmir Rus konsolosuna bildirmiş. Namık Kemâl bu hâdiseler dolayısıyla Said Paşa'yı konsolos vekiline "hempalık" ile itham etmektedir¹⁵. Mektubun ifadesine göre Midilli'de bir tiyatro kurulduğu rivayetleri Said Paşa'nın zannı ve tertibidir¹⁶.

Bundan başka Namık Kemâl, Said Paşa'nın kendi hakkında "Kemâl, Ahmed Vefik kabilindedir. O da tiyatro yazıyor. Konsoloları ötedenberi haiz oldukları imtiyazdan bile mahrum ediyor. Bu cihetle A. Vefik'ten bile şenîdir. Ne çare ki padişah'tan himaye görüyor" sözleri dolayısıyla mevzuu A. Vefik Paşa'ya getiriyor. Bildiğimiz gibi Namık Kemâl, A. Vefik Paşa'yı hiç sevmezdi. Bu mektuptan bir kere daha A. Vefik'i hiç taklit ve takdir etmediğini öğreniyoruz¹⁷.

Bu mektup münasebetiyle ayrıca Kemâl'in Midilli'de tiyatro yazmadığını yalnız Celâl'i ikmâl¹⁸ ve onu M. Emin Bey vasıtasıyla

¹² Mektup, s. 360.

¹³ Mektup, s. 360.

¹⁴ Adı geçen Sait Paşa, Kürt Sait Paşa lâkabı ile tanınmaktadır. Süleymaniyeli (Irak) Hüseyin Paşa'nın oğludur. Krş. Hariciye Nezareti Salnamesi 2. defa, İstanbul 1306, s. 75.

¹⁵ Mektup, s. 361.

¹⁶ Mektup, s. 361.

¹⁷ Mektup, s. 361-8.

¹⁸ Mektup, s. 362.

padişaha takdim ettiğine muttali oluyoruz¹⁹. Bilindiği gibi, Midilli'de ikmâl edilmesi cihetiyle bazıları, Celâl'in Midilli'de yazıldığını zannetmişlerdir²⁰. Bu zannın yanlışlığı bu mektupla bir kere daha ortadan kalkmaktadır.

Namık Kemâl, tiyatro vasıtasıyla da dilin terakkisine hizmet edileceğine kani bir insandı. Bu husus mektupta tezahür etmektedir²¹. Son sahifede gazetelerin neşriyatına temas ile "Edepsiz gazetelerin daima edepsiz vükelâya ve edepsiz memurlara vasita olduğunu da bilirim" diyerek Midilli için uydurulan bu tiyatro rivayetinden dolayı II. Abdülhamid'den emin olduğunu bildiriyor. Mektubun başında 1299 sonunda da 1298 senesi yazılıdır. İkisinden biri yanlış olsa gerektir.

Hulâsa olarak Kemâl, M. Emin Bey'e yazdığı bu mektupta bu tiyatro rivayetine inanılmamasını istemektedir. Mektubun asıl ehemmiyeti yukarda işaret ettiğimiz tarihî ve edebî noktalara ışık tutmasıdır. Biz daha fazla bir şey söylemiyerek sözü, tarihçilere ve Tanzimat devri edebiyatını tetkik edenlere bırakıyoruz.

Beyim,

7. Zilhicce sene 99 tarihli mektubunu aldım. Bu hafta Midillü'ye Nemçe vapuru uğramamış ve binaenaleyh mektubun İzmir'den dolaşarak geçmiş olduğundan elime yarı gecede geçebildi. Bereket versin ki vapur biraz eğlenecek; ben de cevabını verebileceğim.

Ettiğin istizahı ferman-ı veliyy-i nimetle olduğunu söylüyorsun. Ben de o fermana hürmeten izah-ı meram ediyorum.

Rivâyete göre ben burada bir tiyatro yapmışım. O tiyatrodaki kendi eserlerimi oynatmışım. Memurinin maaşından yüzde on veya beş nisbetinde bir şey katederek tiyatronun ikmalâtına tahsis etmişim, hattâ locanın birinde devrilmişim!

Şevketmeab efendimizin elbette asdikâdan bendeleri vardır. Onlardan birini gönderirler. Midillü'de tiyatro var mıdır, memur

¹⁹ Kemâl, Celâl'i Abdülhamid'e takdim ile rütbesinin bir dereceye yükseltilmesini rica etmişti. Bk. İbnülemin Mahmut Kemâl, Son Asır Türk şairleri, s. 826, n. 3.

²⁰ M. Kaplan, N. Kemâl hayatı ve eserleri, İst. 1948, s. 182; F. A. Tansel, Namık Kemâl'in Midilli'de yazdığı manzum ve mensur eserler, Türkiyat Mecmuası XII (1955), s. 57 v. d.

²¹ Mektup, s. 362.

maaşlarından, tekaüd sandığından başka bir behane ile para kesiliyor mu; Kemâl, locada veya tiyatrodaki devriler takımından mıdır? Buralarını pek güzel, pek kolay tahkik ettirebilirler.

Buraya geçen kış mahud Güllü Agop takımının bir cüzü geldi. Bu cüz Selânik'te Çanakkalesi'nde bir hayli müddet sanatlarını icra ettikten sonra burada da yirmi, yirmi beş kadar oyun oynadılar. Oynadıkları oyunlarda benim Magosa zindanında iken yazdığım ve yine Magosa zindanında iken İstanbul'da basıldığını, oynandığını işittiğim Zavallı Çocuk ile Akif Bey'i de oynadılar. Tiyatrolarını kendileri tutmuş, kendileri tanzim etmiş idi. Oldukça maharetle icra-yı san'at eylediklerinden ben de oyun oynadıkları gecelerin ekserinde hazır bulundum. Memurlardan maaş kesmeğe ne hacet. Bana on abone tahmil ettiklerinden, gelen memurların bir çoğu da benim verdiğim biletler sayesinde gelirdi. Locada veyahud locadan devrilmiş olsam, bir tarafım kırılmak, ezilmek lâzım gelirdi. Hiç olmazsa birkaç gün yatakta kalırdım. Elhamdülillâh tamm-ül-âzayım. Yatağa düşecek kadar hastalandığım da yoktur.

Midillü'de tiyatro bulunduğu zaman Cezayir-i Bahr-i Sefid valisi, şimdi hariciye nazırı olan devletlü Said Paşa hazretleri idi. Bilmem neden iktiza etmiş ki Midillü mutasarrıfı, tiyatro yapmak, tiyatro yazmak, tiyatrodaki düşmek ile vakit geçirdiği halde azletmeğe ve hattâ azlettirmek için bir hakikat, bir şikâyet beyan etmeğe muktedir olmamış; valilik şanı, maiyetinde bulunan memurların seyyiatını da setretmek mi imiş !! Fesubhanallah !

Müşârünileyh hazretleri valilikte buldukları zaman aleyhime bir mahzar tertip ettirmek için Midillü'ye kadar adam göndermiş ve burada bulunan birkaç edepsiz, kendilerinin veyahud adamlarının tertib ettikleri varakpareyi imza ettirmiş ve fakat ehl-i ırz guruhundan gördüğü muhalefet ve himayet-i mahsusa-i padişahiye igtiraren gösterceğinden emin olduğu mukavemet korkusuyla resmen takdim ettirmeğe cesaret edememiş idi.

O sırada idi ki Midillü Rum mektebi hocası, Yulone (?) namında rumca bir tiyatro tertip etmiş ve basılması için mutasarrıflık makamına müracaat eylemiş idi. Böyle şeylerde mercî, maarif nezareti olduğunu beyan ettim. Aradan bir ay geçer geçmez benim haddini bildirmekle ve Said Paşa hazretlerinin burada buldukları zaman her nasılsa aralarında hasıl olmuş olan ülfet-i uhuvvetkâraneyi tecdid etmekle meşgul olduğumuz Rusya konsolos vekili, benim güya Rus-

بسم

ما در آنچه در این مکتوبی ادرم بوفضه مدلوله نجبه دایور او عزا رسه و بنا بر علم غفلت
 انبار ده فلاخر و کجسته اولیغنه الم بار بر کجه ده کجه بیدی برکت و بر سو که دایور
 برتر اکلنه جاک به به هوانی و بر بید حکم
 این فلک استغفار فخر و نعمته اولیغنی سو بوردک به در اوفرا نازه صرته انصاف مرام

ایپورم

روایت کن به بوردیم بنماز و بیستم او بنام و در کسز اولیغنی او بنام بر کسم ما بوردک
 معنده بوزم اندر و با بیه نشین برنی قلع ابرک بنام و نیک امانه تی صحت انشم
 حتی بوجم نیک برنده در مشم !!

سو کجست افترک البه اصفا به برنی و در در اندر به برنی کوندر لر بر ملام نام بوز و ایله
 ما در معاندنه نفاغه ضد بغه نغه بره ایله الم باب کسلورمی کمال بوجم ده و بار او بوردیم
 بوردی بیک کوزل بیک فلاخر خضبه انبیره بلور لر

جملہ مضامین میں وقفہ اہل عرفی کروندہ نہ تو رہی مخالف و عین موضوع
 یاد تازہ اعتباراً گورنر کے لئے اولیٰ مفاد فوراً سے لگا قدم آتے ہیں
 ہمارے اہل مابعدی
 اوج وہ آری نہ ملو اور ہم مکتبی خواہی جتنے ہندو ر و جو مرتبہ ہوں و صاحب
 متعلقہ مقام پر جہت اللہ آری ہو بہ طور مع معارف و فنون اور بعض سائنس
 انہم آج وہ آری کہ جو کچھ ہم عہدی ہندو ملک وسیع سر زمین پر ایک دورہ لائے تو
 نہایت دلچسپی اور لہجہ حاصل رہے اولاً الف اہل ہمارے ہی کی بدولت کہ سوال اور
 روسہ فونڈس کی کمی نہ کہ با روسہ کا حق ہے برتاؤ با یعنی رضی اور یعنی صرف
 طالب اہل فونڈس خواہ نہ بہ آری ضلع راجستھان سے برہوں الہدی
 لئے کہ معی فل صیہ وہ صیہ ایہ سو لہ ملو روسہ فونڈس کی کمی دولت مند معنی
 حقیقت حکمت و طاقت و عطا ہو رہی ہے یہ کہ معنی فونڈس کی کمی ہے لہذا معنی انصار
 آیدہ خاصہ نظر پر ہر ایک نتیجہ آخری ہندو سارالہ والی ایک ہندو ای اول وقت
 انہیں رستا اوگرنہ کی برقی کھلی اوج ای کے ہزار ہ ہزار ہ ہزار ہ ہزار ہ ہزار ہ
 اور انہیں ہر ایک کی ملو ہ ہزار ہ ہزار ہ ہزار ہ ہزار ہ ہزار ہ ہزار ہ ہزار ہ ہزار ہ ہزار ہ
 کہنی فرقت وقت استعمال ایک ایک کو کلمہ صلاہ قول فرمائے نہ اوج الہ

هیچ بری سوچم جهان را بر سیه کبک
 خط اور لرزیده حسنه و غم بار ایله کاهی
 سال مردم مقصی زمانه دلنده سولبر
 قبله اوله روه ملوده سوری مقصور اولام
 برنازه وی موهود فیکای بنه
 او جانوریم طرفه بیه باطلینی و یا نور لیک معاشی کسک
 سیه سنده سبندی زهروزه بونسه نعبت اونمز
 ذاتا خاصه نظری بر شاه فرزند
 نظر برینی هیچ نوع بدکم کر لعلینه ابدی کیمه
 حکمی بله بیورم ایدیه بیورم
 سوفر وارکم ساریه هر زنی فرنگ قدر
 هر قدر فرانسیم سوچمده هیچ برینه
 هیچ برینه منقوله بر کلمه ناک معنای بله کلمه بربر
 رضایا من لغات فلفله شمسه وز صوم
 ارضینه مقصده ایدانه قطع نظر سهری
 هر غری بارنه مقصده اولدی عالم جبرج اولدی
 کی اولدی نه اول ایو حصه اولدینه
 بد اجناه اصل ایکنزه عالی من من سلا فلفلی کنه
 بغیر انکال و هر صی جه سدر مقصود عید لیکنه
 محل اصینده ده بکار اوله هر یایه ایدیه سدر لیک
 کمال احمد و قیو قیلند اوم باهز دیا بو
 فرسندی و تر زنی جانور اولدی
 انظار بیله
 محرم ایو بو بوهره احمد و مقصده بله شمسه
 جایی کیم یار شهید همایم کور بو
 آسایا روی اتم قدر سید صریایه ایدی
 نه کمال یار شاه همایم ایدیمی
 بوزن کدیمک اصم
 و ابرار کمال ایدی زلف بیخنده اولدینه
 سهره دار بو

عمره برک باه کندم عمره برک
عمره برک که به عمره عهد و عهدی کنی تقدیر کنم

صفا مبرو و صفا باز در بفرز خود تزیین بکنند
چنانکه تقدیر کنم

مقدونی سهرت ایدک

بر قالم بر بادام

4

به سیرت که به دللوم هیچ یازد بازدم بکنند جلا اکل انجم از او و اکل
دوره هر جوان تقدیر کنم

دوره هر جوان تقدیر کنم

هله هر سینه اعلا سیرت که دللوم بوی و طبع کونج نمسکن کنی به عا اول
دوره سلا به اصی سفا و لکه باز و فونله اولس

کنز مدیکم قدر ز کج او کج در سلا
سالت قبسه ملک تقدیر مزار دور و در بقیه جوی رگور لک معتمد باج

قطعه قدر تغلب اجبار سر لازم کلور لعه ابر حاک مجبور کلام

احد و فوجیزتک سندی قدر اقامه ابر کلیدی یازد و مجتوغه سلا کج طلاقه سهر فله سهر

کعبه جلا از فرد بونجه اول بر بانرونک بکند بزواج کند دللوم بونجی سال

کسرتک و سلا کده سینه فله سهره خصمه از مرده بخت ابر طالت بر نظر سرت

حضرتيك انبىون كينتر كين كمال كندهم حضور ارحم ايدى قمرنا سفا نوره ده
بلدان و با بالورله اسماع ابرك حكومت نيه بي راور لر يك نزيل رخصه انكده
داور ويا نظره كندى سطنه نيه بي انسه كلزي فولانده ايجمز اور حيله واسطه كور ملكده

بغه سينا به حمل اوله بولى
عزته لرك نسيانته كلجه به كينجه يار شهيد وهديم نظره سول اوله منى آرزو
ايديم بهرجه نالده عزته جيلك ايديم اوله عزته لرك دما اوله سوز و كلاه

ارلسه ساور لره واسطه اوله نغبي در ميليم
به يار شهيد انيم ايرى المنيج و كلاه علمين سوز يار شهيد فو حكومتى تخفيف ديك
سرديه فو انقباء ايديم بوسلكى انقباء انك انشم فقط فرينه هم يار شهيد
اوله كوزم اوله سوزم بوز لرزه كي نقاب رايانك خصله موهوب اوله كلزي
تخله و نغبي كوزم كوزم انشم بوز لرزه كه به عمرين هدايه سوزم بوزم سوزم
اوله سوزم بوزم انشم بوز لرزه كه رضاه اكل منى مجاز اوليم در سوزم حكيم
صاحبه صاحبه نظري حضرتيك نوز لرزه رينك ايجمز و بر ديك اوله لرزه معقول اولور

بغها اهل الحق
مقامه

ya'yı tahkir için bir tiyatro yaptığımı ve hattâ oynattığımı ma'raz-ı şikâyette İzmir konsoloshanesine beyan etti. Hande-i istihâdan başka bir cevap alamadı.

Zannıma göre mehâfil-i ecnebiyede ceryan eden sözler, Midillü Rusya konsolos vekiliyle, devlete millete ve hattâ haysiyet-i hükümet ve hilâfete rağmen mücerred beni kırmak için konsolos vekiline hem-palık denaatini ihtiyar eden hariciye nazır-ı binazarının netice-i ihtiraatıdır. Müşarünileyh, vali iken benden, üç ay evvel vefat ettiğini resmen öğrendiği bir kaymakamı üç ay sonra mezardan çıkarmağa emir verir ve yolda bulunan konsoloshanesine irsal ettirmek istediği gibi Midillü'de tiyatro mevcut iken ya, "elhainü haif" hükmüne veya "alçaklar kınını fırsat vaktinde istimal etmek için gönlünde saklar". Kavl-i firengânesine ittibâ ile hiç bir şey söylemeğe cesaret edememiş iken,

Hat-âverler güzeste hüsn-ü-ânın yâd eder gâhi

Misâl-i merdüm-i müflis zaman-ı devletin söyler.

kabilinden olarak Midillü'de şimdi mefkud olan bir tiyatro mevcut kıyas etmesine ve o tiyatro benim tarafımdan yapıldığını ve memurların maaşı kesilmek sayesinde beslendiği tasavvurunda bulunmasına taaccüp olunmaz. Zaten hariciye nazırı paşa hazretlerinin nazar-ı basireti, hiç göremediğim kirpiklerinden ileri geçebileceğini bilemiyorum; ümid edemiyorum. Şu kadar var ki müşarünileyh hazretleri firenk kunduracıları kadar dürüst fransızca söylemekten ve hiçbir lisanda hiçbir fenne müteallik bir kelimenin manâsını bilmemekle beraber Rıza Paşa dalkavukluğundan yetmişmiş ve tercüme Odası'na bir kâğdın manâsından, imlâsından kat'-ı nazar, satırını doğru yazmağa muktedir olamadığı halde çırağ olduğu gibi, Oda'dan yine o hali ile çıkmış olduğundan bile intibah hasıl etmeksizin Âli Paşa taslaklığını kendince beka-yı ikbal ve hırs-ı câha medâr-ı münferid addedildiğinden mehafil-i ecnebiyede bana dair ceryan eden sözlerin "Kemâl, Ahmed Vefik kabilindendir. O da tiyatro yazıyor. Konsoloları, ötedenberi haiz oldukları imtiyazdan bile mahrum ediyor. Bu cihetle Ahmed Vefik'ten bile şenîdir. Ne çare ki padişahın himaye görüyor. İtalya devleti ile ne kadar şeyler ceryan etti. Yine Kemâl'i padişah himaye etmedi mi?" yolunda kendinin ihtira ve irad eylediği türrehat ve netayicinden olduğuna şüphe var mıdır?

Bilirsin ki ben ömrümde Ahmed Vefik Paşa'yı takdir etmedim. Ömrümde bir kere yanına gitmedim; ömrümde bir kere bir haline

taklid etmedim. Hattâ Mikromeğa'ya yazdığı tercüme-yi tezyif yolunda bir makaleye de başladım; mukaddemesini sen neşrettin.

Yine bilirsin ki ben Midillü'de hiç tiyatro yazmadım. Yalnız Celâl'i ikmâl ettim. Onu da vasıtanla huzur-ı hümayuna takdim eyledim.

Hele her şeyden a'lâ bilirsin ki Midillü'de bulunan ve topyekûn yetmiş seksen kişiye ait olan zükûr-i islâmiye eshâb-ı kalemine velev ki tiyatro kuvvetiyle olsun kendi bildiğim kadar Türkçe öğretebilmek, lisanın terakkisine, milletin tefeyyüzüne medâr olur ve bu maksad için memurların maaşından para kat'ına kadar tagallüb ihtiyarı lâzım gelir zannedecek bir mecnun değilim.

Ahmed Vefik Paşa'nın şimdiye kadar ikâme edegeldiği tiyatro mecnunluğuna Selânik'i dolaşmış, Çanakkalesi'nden geçmiş ve hâlâ İzmir'de bulunmuş olan bir tiyatronun yalnız birkaç gün Midillü'de bulunmasını misâl göstermek ve Selânik'ten ve Çanakkalesi'nden hususıyla İzmir'den bahsedilmemek bed-nazar paşa hazretlerinin İstanbul'da gitti gideli kemâl-i kereminden hakkımda işae ettiği müfteriyatı, sefaretlere de bizzat ve bilvasıta isma' ederek hükûmet-i seniye-yi, memurlarının şahsında terzil ve tahkir etmekten ve Avrupa nazarında kendisini saltanat-ı seniye-yi istedikleri gibi kullanmak için vasıta-i münferide göstermekten başka bir manâya hamlolunabilir mi?

Gazetelerin neşriyatına gelince: Ben yalnızca padişahımla vicdanım nazarında mes'ul olmamağı arzu ederim. Birçok zamanlar gazetecilik ettim. Edepsiz gazetelerin daima edepsiz vükelâyâ, edepsiz memurlara vasıta olduğunu da bilirim.

Ben padişahımdan eminim; emrini almadıkça vükelâsı aleyhinde söz yazmak kadr-i hükûmeti tahkir demek olacağı için şimdiye kadar ihtiyar etmedim. Bu mesleği ihtiyar etmek te istemem. Fakat ferman-ı hümayunları o merkezde ise vükelâyı, süferayı, yüzlerindeki nikab-ı riyânın ref'iyle, mevhub oldukları şekil ve mahiyette göstermeğe hazırım. Emniyet buyurulsun ki ben ömrümde hezeyan söyler yolunda sarhoş olmadım. Buna da emniyet buyurulsun ki sarhoş değil hattâ mecnun olsam da söyleyeceğim saçma, hariciye nazırı hazretlerinin mevtaları diriltmek için verdiği emirlerden ma'kul olur. Bâki dua.

9 Zilhicce 98

Kardeşin

KEMAL